PSZICHOLÓGIAI TÉRKÉP / 16 / KIVONATOS JEGYZET

Az ember társas helyzetben

A modern szociálpszichológia megszületése

Nagy kérdés: hogyan változtatja meg a teljesítményt, az ítéletalkotást és a viselkedést mások jelenléte és a csoport működése?

Történeti hely és alapfordulat

A 19. század végén és a 20. század első felében a társas jelenségek leírása mellé kontrollált összehasonlítások lépnek. **Norman Triplett** a versengést, **Floyd H. Allport** az egyén társas viselkedését, **Kurt Lewin** a személy-környezet rendszert, **Muzafer Sherif** a közös normaképződést vizsgálja. A területnek több előzménye van; nem egyetlen alapító vagy „első kísérlet” hozta létre.

Triplett: a versengés kísérleti vizsgálata

Triplett (1898) kerékpárverseny-eredményekből indult ki, majd gyermekek orsóforgatási teljesítményét vizsgálta egyedül és versengő párokban. **Mérés:** a feladat végrehajtási ideje. A versengést serkentő tényezőként értelmezte, de az egyéni eredmények változatosak voltak.

Korlát: a verseny, a társas jelenlét és az együtt végzett munka itt összekapcsolódott. Ez nem tiszta bizonyíték arra, hogy a puszta jelenlét mindenkinél javít. A kerékpáros adatok megfigyelésesek; például a szélárnyék fizikai hatása sem azonos pszichológiai serkentéssel.

Allport: az egyént mérjük társas feltételek között

Floyd H. Allport (1924) a viselkedést és a tudatot az egyén szintjén vizsgálja; vitatja a személyektől független „csoportelme” magyarázó szerepét. A csoporthelyzet hatásai ettől még valósak és mérhetők. Kísérleti, individualista szemlélete meghatározóvá vált a területen. Nem azonos **Gordon Allporttal**, a személyiség- és előítéletkutatás ismert alakjával.

FOGALOM	PONTOS ELKÜLÖNÍTÉS
Koakció	Másokkal párhuzamos feladatvégzés; nem feltétlenül együttműködés vagy verseny.
Közönséghatás	A megfigyelők jelenlétének hatása; a közönség nem végzi ugyanazt a feladatot.
Társas serkentés / gátlás	A teljesítmény javulása / romlása társas jelenlétben. A hatás iránya magyarázatra szorul.

Későbbi magyarázat: a domináns válasz

Zajonc (1965) szerint mások jelenléte fokozhatja a domináns, legvalószínűbb választ. Begyakorolt feladatban ez gyakran helyes, új vagy nehéz feladatban hibás lehet. Így serkentés és gátlás ugyanazon elméletbe illeszthető. Ez későbbi elméleti megoldás, nem Triplett eredeti magyarázata.

PSZICHOLÓGIAI TÉRKÉP / 16 / KIVONATOS JEGYZET

A helyzet és a közös mérce

Lewin mezőelmélete és Sherif normaképződési kísérlete

Lewin: B = f(P, E)

B: viselkedés; **P:** személy; **E:** környezet. A viselkedés az egymással összefüggő személyi és környezeti feltételek függvénye. A képlet **elméleti keret**, nem önmagában számszerű előrejelző algoritmus. **Élettér:** a személy és pszichológiailag releváns környezete az adott időpontban; célok, akadályok és vonzó vagy taszító lehetőségek rendszere (Lewin, 1936).

Csoportdinamika: a kölcsönös függés számít

A csoport működését a tagok közötti függések és kapcsolatok is szervezik. **Saját példa:** ugyanaz a hallgató egy támogató szemináriumon kérdez, egy megszégyenítő közegben hallgat. Ez szemlélteti a személy-helyzet kapcsolatot; nem bizonyítja, hogy minden különbséget kizárólag a közeg okoz.

Lewin, Lippitt és White (1939): társas légkör

Fiúkból álló szabadidős csoportokban felnőtt vezetők eltérő stílusokat valósítottak meg: **autokratikus** irányítás, **demokratikus** részvétel, illetve **laissez-faire**, kevés irányítás. Megfigyelték a társas interakciókat, agressziót és a vezető jelenlétére/távollétére adott reakciókat.

Autokratikus feltételekben agresszív és apatikus működés is megjelent; a demokratikus légkör eltérő, több kölcsönös részvétellel járó mintázatot támogatott. A helyzet változtatásával a viselkedés is változhatott. **Korlát:** kis, szűk összetételű csoportok és összetett vezetői beavatkozás; nem bizonyíték egy vezetési stílus minden körülmények közötti fölényére.

Sherif (1935): hogyan keletkezik közös norma?

Autokinetikus hatás: sötétben, külső viszonyítási pont nélkül egy álló fénypont mozogni látszik. A résztvevők becsülték az elmozdulás mértékét, egyéni és csoportos sorozatokban. **Mérés:** az egymást követő távolságbecslések és azok közeledése.

Egyedül saját becslési tartomány alakult ki; mások becsléseit hallva a válaszok közös tartomány felé közelítettek. A csoportban kialakult mérce későbbi egyéni ítéletekben is fennmaradhatott. A **csoportnorma** közösen kialakuló vonatkoztatási keret, nem feltétlenül kimondott szabály vagy külső parancs.

> **Sherif bizonytalan ingerhelyzetben normaképződést vizsgált. Ez nem azonos Asch későbbi, egyértelmű feladatban fellépő többségi nyomásával.**

PSZICHOLÓGIAI TÉRKÉP / 16 / KIVONATOS JEGYZET

Bizonyíték és mai jelentőség

Teljesítmény, norma és csoportlégkör: három elkülönítendő folyamat

Összegző bizonyíték: Bond és Titus (1983) 241 vizsgálat metaanalízisében kis átlagos társas jelenléti hatásokat talált. Az egyszerű feladatok sebessége általában javult, az összetett feladatok teljesítménye gyakran romlott. A sebesség és pontosság nem azonos kimenet; a publikálatlan nulleredmények is befolyásolhatják az összképet. Ez nem igazolja automatikusan Zajonc teljes élettani magyarázatát.

Mai örökség és korlátok: kontrollált társas helyzetek, csoportfolyamatok és szervezeti légkör vizsgálata; sport-, oktatás- és munkapszichológiai kapcsolatok. A laborfeladatból valós közösségre történő általánosítást külön igazolni kell. Fontos a megfelelő összehasonlítás, az ismételhetőség és a kulturális kontextus. Egy helyzeti hatás nem törli el az egyéni különbségeket vagy a felelősséget.

Négy tengely: általános: észlelés és teljesítmény; személyiség: személy-helyzet kölcsönhatás; fejlődés: csoportnormák tanulása; szociál: jelenlét, norma, vezetés. **Térkép:** 2-3 (kísérleti módszer), 4 (Gestalt és mezőszemlélet), 7-9 (viselkedés és tanulás) ↔ 16 → 17 (konformitás, engedelmesség), 18-19 (társas magyarázatok és csoportok). A 15. fejezetet tematikusan követi, nem a kötődéselméletből származik.

Ne keverd össze!

Floyd Allport ≠ Gordon Allport. Koakció ≠ együttműködés. Társas jelenlét ≠ biztos javulás. Mezőelmélet ≠ környezeti determinizmus. Sherif ≠ Asch. Demokratikus vezetés ≠ irányítás teljes hiánya.

Vizsgán 30 másodpercben

Triplett a versengés és teljesítmény kapcsolatát vizsgálta. Floyd Allport az egyén társas viselkedésének kísérleti kutatását erősítette. Lewin szerint a viselkedés a személy és környezete függvénye; a csoportdinamikában a kölcsönös függés számít. Sherif bizonytalan észlelési helyzetben közös normák kialakulását mutatta meg. Mások jelenléte segíthet vagy gátolhat: a feladatot és a helyzetet is vizsgálni kell.

Szakirodalom

Allport, F. H. (1924). *Social psychology.* Houghton Mifflin. Az eredeti mű első fejezete

Bond, C. F., Jr., & Titus, L. J. (1983). Social facilitation: A meta-analysis of 241 studies. *Psychological Bulletin, 94*(2), 265-292. https://doi.org/10.1037/0033-2909.94.2.265

Lewin, K. (1936). *Principles of topological psychology* (F. Heider & G. M. Heider, Trans.). McGraw-Hill. https://doi.org/10.1037/10019-000

Lewin, K., Lippitt, R., & White, R. K. (1939). Patterns of aggressive behavior in experimentally created “social climates.” *The Journal of Social Psychology, 10*(2), 269-299. https://doi.org/10.1080/00224545.1939.9713366

Sherif, M. (1935). A study of some social factors in perception. *Archives of Psychology, 27*(187), 1-60. Az eredeti monográfia

Triplett, N. (1898). The dynamogenic factors in pacemaking and competition. *The American Journal of Psychology, 9*(4), 507-533. Az eredeti tanulmány

Zajonc, R. B. (1965). Social facilitation. *Science, 149*(3681), 269-274. https://doi.org/10.1126/science.149.3681.269